

Az Ausztria elleni szankciók gyökerei VI.

*A Frankfurti Iskolától a mai Brüsszelig
Az ellenség: populista, latensen fasiszta, rasszista
és antiszemita*

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a történelemben nem volt még egy olyan filozófia – jobban mondva ideológia –, amely egy nemzedék világnézetét annyira mélyen befolyásolta volna, mint a Frankfurti Iskola, amelynek fő képviselői Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse és Jürgen Habermas volt. A háború után született azon értelmiségi nemzedék nagy részének gondolkodását alakították, amely a hatvanas és hetvenes években Németországban, Franciaországban és az Egyesült Államok, valamint a nyugati félteke számos más országában egyetemre jártak. A '68-as nemzedék diákjairól van szó, akik ma döntéshozók az állami életben, a gazdaságban, a politikában, az oktatásban és a médiában és ahonnan neomarxista eszméikkel (melyeket a fiatal Horkheimerhez hasonlóan oly sokszor és oly jól palástolnak) a politikai és társadalmi életet messzemenően alakítják. Például az Ausztria-ellenes szankciókat tartják fenn és dolgozzák meg hozzá a közvéleményt. Ennek elengedhetetlen része az a szélsőséges antifasizmus, amelynek módszereit és alapjait a Frankfurti Iskola mestereitől tanulták.

LOVAS ISTVÁN

Amikor Hitler 1933-ban hatalomra került, valóra vált az, amit Horkheimer és a Társadalomkutatási Intézetnél (a korábbi Marxizmus Intézet utódja) dolgozó munkatársai nem akartak elhinni: el kellett hagyniuk a náci Németországot. Genfen keresztül emigráltak az Egyesült Államokba, ahol viszonylag kedvező körülmények vártak rájuk. Az amerikai viszonyokat tekintve baloldalinak számító Roosevelt-kormány számos baloldali emigráns értelmiségit bízott meg külfönnéle munkákkal. Többek között a Frankfurti Iskola későbbi keményvonalását, Herbert Marcusét, aki – igaz, ezt a Frankfurti Iskola történészei nem szeretik felidézni – az amerikai titkosszolgálatnak dolgozott. Feladata az volt, hogy adatokat gyűjtson a német és külföldi cégeknek a náci kormánnyal való gazdasági együttműködéséről. Ezek azok az adatok, amelyekre ma az amerikai felperesek a német, osztrák, svájci és egyéb cégek ellen indított kártérítési pereknél támaszkodnak.

Az Egyesült Államokban töltött idejükre esik a Frankfurti Iskola fejlődésének középső fázisa. Ekkor születtek meg a legfontosabb munkák, mint a Tanulmányok a tekintélyről és családról (1936), a Felvilágosodás dialektikája (1947) és az empirikus Tanulmányok az előítélletről és antiszemitizmusról, valamint a Tanulmányok a tekintélyuralmi jellemről (1949).

Ezeket az eszméket azután – komoly anyagi támogatás mellett – az Egyesült Államokból visszaexportálták Németországba és ott a diákok radikálisan szakítottak a humanisztikus gondolkodás és a felvilágosodás hagyományaival. Megkezdtek a Rudi Dutschke, a radikális német diákvezér által igényelt „intézményeken átgyaloglást”, ahová mára egyébként el is érkezettek és ahol le is cövekeltek. Mint Gerhard Schröder német kancellár, Joschka Fischer német külügyminiszter, Bodo Hombach, a Schröder-kormány ideológusa, Tony Blair és politikai tanácsadója, Anthony Giddens, akinek Harmadik út című könyvét tavaly adták ki Magyarországon (félreértések-től terhes fordításban). Elméleteik és stratégiáik a ma nyilvános politikai vitáira igen erősen rányomják bélyegüket. Állandó fegyvertárukhhoz tartozik a polgári-konzervatív táborból jövő politikai másként gondolkodók besározása populistákként, látens fasisztákként, rasszistákként vagy antiszemitákként. (Jellemző, hogy azon felmérés ellenére, mely évekkel ezelőtt kimutatta, az MSZP-ben van a legtöbb antiszemita, ezen jelzőket saját pártjaikra, a legkézenfekvőbb bizonyítékok ellenére, soha nem alkalmazzák.) És a politikai manipuláció ugyanazon eszközeivel országokat akarnak elszigetelni úgy, hogy azoknak idegenellenességet, antiszemitizmust és faszizmust vetnek a szemükre. A tények itt sem zavarják a frankfurtiakat: Ausztria pontosan az az ország Euró-

pában, amely a lakosság arányszámához képest a legtöbb menekültet fogadta be.

A politikai propagandának az ilyenfajta koncepciói *Adornóig* és *Marcuséig* mennek vissza, akik nem riadtak vissza attól sem, hogy egykori társaikat csak azért, mert humánusan gondolkodtak, „elhajlóknak” bélyegezzék és kitaszítsák, mint *Erich Frommot*. Vagy oly aljasul és alaptalanul vádolják, mint a hatalmas tekintélyű *Golo Mannt*, a történészt, akinek professzori állását a Frankfurter Egyetemen Horkheimer a rá és társaságára jellemző legmocskosabb módszerekkel akadályozta meg, azt állítotva Mannról, hogy „rejtett antiszemita”. A fasizmus és az antiszemitizmus politikai bunkóját – amelyet az elsőrangú író, *Martin Walser* oly joggal kifogásolt – ők már hagyományosan alkalmazták. Igazi őspatkányok voltak, mint **Eörsi István** – *Alan Ginsberg* végbél eulógiájának magyar barátja és fordítója – mondaná (illetve írta e cím alatt a posztkommunista Népszabadságban *Tom Kennedyről*).

A superrassizmus

Horkheimer és Adorno amerikai tartózkodásuk éveiben alaposan megváltoztatták gondolkodásukat, aminek azután igen komoly következménye lett. Míg addig ugyanis azon a véleményen voltak, hogy a nemzetiszocializmus a fennálló polgári-demokratikus rendet elpusztította, tehát a polgári társadalom értékeivel is szakított (mint ahogyan azt *Thomas Mann* vagy *Stefan Zweig* is állította), emigrálásuk után gondolataik radikális fordulatot vettek. Akkortól kezdve már azt állították, hogy a fasizmus nem csupán elpusztította a régi rendet, hanem azt folytatta és fokozta, és hogy kontinuitás van a polgári társadalmi rend és a totalitáriánus hitleri diktatúra között. A polgári-demokratikus társadalom magában hordozza a totális uralom csíráját, az latens módon fasiszta és ezért rasszista, illetve antiszemita.

A polgári-demokratikus társadalom szellemi ősatyjait – *Kantot*, *Hobbes-ot*, *Leibnizet*, *Locke-ot*, *Rousseau-t*, *Smith-et* és másokat (vagyis a felvilágosodás filozófusait) a totalitárius gondolkodás stichje lengi körül. Az igaz, hogy Horkheimer és Adorno méltatja a filozófia, a tudományok és a technika fejlődését a felvilágosodás óta, de a műszaki dolgok és a tudomány vívmányait „célracionálisan” vetették be az ember ellen, hogy elnyomják, sőt megsemmisítsék, ami meg is történt az auschwitzi koncentrációs táborban. A „teljesen felvilágosult föld a diadalmas szerencsétlenség jegyében sugárzik”, írták. A felvilágosodás mint olyan totalitarista és az embereket függőségbe, tömeges megsemmisítésbe és diktatúrába vezeti.

(A jövő héten: az örök osztályharc).